

малочисленные группы Белорусской автокефальной православной церкви (БАПЦ). Напряженные отношения складываются и с последователями Истинно православного христианства (ИПХ), которые не принимают паспортов нового образца, ИНН, критически относятся к политике Митрополита Минского и Слуцкого Филарета (Вахромеева). Отдельно следует рассматривать латентные конфликты с неокультами. Явного обострения противоречий пока нет. Однако это не означает их отсутствия вовсе.

В настоящее время в Беларуси зарегистрировано 25 религиозных направлений, из них 14 – протестантизма, 2 – новых религиозных движений (бахаизма и кришнаизма). Поэтому поддержка государством образовательных инициатив только одного христианского направления (православия) в ущерб интересам других религий рано или поздно приведет к возникновению конфликтов между государством и другими религиозными группами, поскольку права и интересы последних объективно ограничены.

Вывод очевиден. Государственная система образования не должна превратиться в средство воспроизводства и сохранения религиозности, какой бы та ни была – «традиционной» или «нетрадиционной»; оказала она влияние «на формирование духовных, культурных и государственных традиций белорусского народа», или ей еще предстоит это сделать.

Список литературы: 1. Шило, М. Визит Патриарха активизировал Белорусскую Православную Церковь – протоиерей Сергей Гордун / М. Шило // Белорусский православный информационный портал СОБОР.by [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.sobor.by/idnews.php?id=2009-Oct-14-15:03:04>. – Дата доступа: 20.10.2010. 2. Шило, М. Митрополит Филарет предлагает государству определиться с формой включения элементов религиозной культуры в белорусскую систему образования / М. Шило // Белорусский православный информационный портал СОБОР.by [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.sobor.by/videonews.php?id=mitr_Filaret_o_perepodavanii_religii-5-2010. Дата доступа: 03.06.2010. 3. Митрополит Филарет: «Лишь через преображение души подрастающего поколения мы преобразим к лучшему наше благо», 3 ноября 2010 года // Официальный портал Белорусской Православной Церкви [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.church.by/resource/Dir0301/Dir0302/Page3068.html>. – Дата доступа: 14.11.2010. 4. Основы православной культуры. Православные святые восточных славян. Учебная программа факультативных занятий. I–XI классы. Под редакцией С. Е. Рассадина. – Минск, НМУ НИО Министерства образования Республики Беларусь, 2010 // Белорусский православный информационный портал СОБОР.by [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.sobor.by/programma_fakultativa_osnovypravoslavnoy_kultury.htm. – Дата доступа: 29.08.2010. 5. Кодекс Республики Беларусь об образовании. – Минск: Нац.центр правовой информ. Респ.Беларусь, 2011. – 400 с.

*Згурська М. П.
м. Харків, Україна*

СУТНІСТЬ І ЗАГАЛЬНА СТРУКТУРА ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧІВ ТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ВНЗ

Загальна постановка проблеми. У «Національній доктрині розвитку освіти» чітко сформульовані завдання забезпечення всебічного розвитку, гармонійного і цілісного

виховання особистості, розвиток її здібностей та обдарувань, збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу народу, його духовності й культури. В даний час склалася ситуація, яка свідчить про необхідність зосередження на гуманістичних та культууроутворюючих аспектах підготовки фахівців з технічних наук у вищій школі. Актуальність цієї задачі пов'язана з тим, що однією з центральних проблем у системі вищої освіти є проблема підвищення рівня педагогічної культури викладача ВНЗ.

Зв'язок цієї проблеми з науковими та практичними завданнями. Поняття культура трактується широко. На теоретичному рівні культура розглядається як специфічна характеристика суспільства, яка виражає досягнутий людством рівень історичного розвитку, визначається ставленням людини до природи і суспільства. З розвитком тієї чи іншої професії формуються професійні норми, правила, вимоги по відношенню представників даної сфери діяльності. Ці вимоги включають в себе і необхідні знання, вміння, навички, і певні особистісні якості, норми відносин до різних складових професійної діяльності. Все це відображається у змісті професійної культури, яка являє собою ступінь оволодіння цими нормами. Професійно-педагогічна культура викладача технічних дисциплін у вищій школі не може бути сформованою без оволодіння особистісно-орієнтованими, гуманістичними цінностями та якостями, які відображають етику педагога як найважливішу цінність його праці. Тому аналіз сутності і загальної структури педагогічної культури виявляється дуже важливим етапом у проблемі її формування.

Аналіз стану досліджень і публікацій. У цьому дослідженні ми спиралися на роботи, присвячені проблемам ціннісних орієнтацій, гуманістичним аспектам діяльності викладачів вищої школи, а також різним аспектам культуросообразної діяльності педагога. У сучасній науковій літературі ці питання лежать на перехресті педагогіки, психології, філософії, серед вчених, що займаються ними, можна назвати: проф. Є. В. Бондаревську, С. С. Вітвіцьку, С. О. Демченко, І. Ф. Ісаєва, В. Г. Кременя, Н. В. Кузьміну, Н. Н. Кузьмінську, Л. А. Лук'янчук, О. Г. Романовського, О. С. Пономарьова, В. А. Сластьоніна та ін. [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7].

Мета даної роботи полягає в тому, щоб проаналізувати сутність і загальну структуру педагогічної культури викладача технічного ВНЗ, виявити її компоненти та функцій.

Основна частина. У науково-педагогічній літературі позначено кілька підходів до визначення сутності поняття «педагогічна культура». Окремі автори представляють її як частину загальнолюдської культури, в якій найбільшою мірою закарбувалися духовні і матеріальні цінності, а також способи творчої педагогічної діяльності, необхідні людині для обслуговування історичного процесу зміни поколінь та соціалізації (дорослішання та становлення) особистості. Інші бачать у ній сутнісну характеристику цілісної особистості, здатної до діалогу культур в індивідуально-особистісному плані. Треті під нею розуміють динамічну систему педагогічних цінностей, способів діяльності і професійної поведінки, як компоненти яких виділяються педагогічна позиція й особистісні якості, професійні знання і культура педагогічного мислення, професійні вміння і творчий характер педагогічної діяльності, саморегуляція особистості і культура професійної поведінки.

Аналіз представлених підходів дозволяє виділити в них деякі спільні позиції, що стосуються розгляду педагогічної культури фахівця як одного з елементів його особистісної сфери. З огляду на це ряд педагогів-дослідників [3, 5] запропонували розглядати педагогічну культуру як специфічний прояв загальної культури людини в педагогічній сфері його діяльності. Внаслідок цього вона являє собою складне динамічне інтегральне утворення, що відображає певний рівень розвитку особистісних якостей, психолого-педагогічних знань, а також практичних навичок і умінь, які забезпечують високу ефективність професійної діяльності.

Сутнісною аналіз представленого поняття «педагогічна культура» дозволяє виділити в ній кілька особливостей, які розкривають як еволюцію їх формування та розвитку, так і сферу застосування. Це послужило підставою для її достатньої систематизації та відображення її загальних ознак та особливостей у вигляді трьох рівнів.

Реліктовий (лат. *relictum*-залишок, пам'ять) рівень включає в себе педагогічні установки, норми, способи і форми педагогічного процесу, викликані до життя попередньою епохою. Це продукт традиційної культури, який ґрунтується на тому, що процеси навчання і виховання організуються як би «по пам'яті», за допомогою реалізації наявного емпіричного досвіду попереднього життя. Саме цей рівень часто реалізується в діяльності непрофесійних педагогів (наприклад, батьків), а також багатьох викладачів, які не мають достатньої психолого-педагогічної підготовки або не враховують наявні знання у своїй професійній діяльності.

Актуальний рівень забезпечує реальне функціонування педагогічного простору ВНЗ, вибудованого за вимогами чинного соціального замовлення. Це педагогічні перетворення всередині системи, що витримують жорсткі норми, вимоги та правила на предмет «чому вчити» і «яким бути» в умовах конкретної установи освіти. Він реалізується у професійній діяльності викладача технічних дисциплін, що враховує особистісні особливості і психологічну своєрідність студентів.

Потенційний рівень містить педагогічні програми, звернені в майбутнє. Це власне педагогічна інноватика, цілі якої – підготовка освітніх, виробничих і інших систем до вимог завтрашнього дня. У динамічному суспільстві його представники стають генераторами конструктивних перетворень у освітньому просторі. Потенційний рівень педагогічної культури забезпечує режим розвитку педагогічних та управлінських функцій [6].

Аналіз сутності та рівнів педагогічної культури дозволяє виділити дві групи її компонентів.

1. Компоненти особистісного плану є педагогічну спрямованість, педагогічну ерудицію, педагогічне творчість, педагогічна майстерність, а також педагогічну техніку і культуру мовлення.

2. Компоненти діяльнісного плану включають в себе педагогічне цілепокладання, стиль педагогічної діяльності, педагогічне спілкування і поведінку, самовдосконалення в педагогічній діяльності.

Перераховані компоненти не можуть вичерпувати всього змісту педагогічної культури, а лише складають її ядро. При високому рівні сформованості вони дозволяють викладачу успішно вдосконалюватися в процесі своєї повсякденної професійної діяльності. Однак для цього необхідно чітко знати і розуміти характеристику представлених структурних компонентів педагогічної культури.

Найважливішою характеристикою особистості викладача виступає педагогічна спрямованість. Під нею прийнято розуміти систему цілей і установок, прагнень та емоційних реакцій, ідеалів і переконань викладача, що виражають його ставлення до педагогічних аспектів діяльності і визначальним чином впливають на її зміст і результати. У змісті педагогічної культури вона виражається наступними компонентами: педагогічним інтересом; схильністю до педагогічної діяльності; прагненням до педагогічної праці; системою професійних специфічних відносин; педагогічними переконаннями. Визначальним показником педагогічної спрямованості виступають педагогічні переконання.

Педагогічна спрямованість тісно пов'язана з іншою якістю – педагогічної ерудицією. У її змісті, як складової частини педагогічної культури, важливу роль відіграють психолого-педагогічні знання про особистість, її темперамент, характер, інтелект, при-

роду зародження конфліктів, шляхи їх попередження, засоби і методи взаємодії з особистістю, шляхах самовиховання, самоосвіти та ін.

Успішне вирішення складних педагогічних завдань у професійній діяльності не можливе без творчого підходу. Педагогічна творчість виступає як специфічна якість, засноване на закономірностях психології та педагогіки. Вона спрямована на вдосконалення та розвиток методичних систем, розробку нових умов і форм, ідей та досвіду, засобів і способів навчання.

В основі педагогічної майстерності викладача лежить високий рівень розвитку його моральних якостей, діалектичне світогляд. Прояв їм творчості у професійній діяльності зумовлений наявністю сукупності розвинених якостей, насамперед творчого мислення, професійних і психолого-педагогічних знань, педагогічних здібностей. Не менш значимі навички та вміння навчання та виховання студентів, почуття нового, розуміння відповідальності за педагогічні наслідки прийнятих рішень, педагогічне лідерство тощо.

Важливими компонентами педагогічної культури викладача є його педагогічна техніка та культура мови. Перша за своїм змістом являє собою сукупність навичок і вмінь здійснення педагогічної взаємодії зі студентами. У неї входять навички в організації та проведенні занять і виховних заходів, вміння здійснювати професійну діяльність з урахуванням її педагогічних аспектів, навички процесу самоосвіти, вміння застосовувати сучасні технічні засоби. Культура ж мови представляє особливу область педагогічної техніки і виступає зовнішнім показником рівня загальної культури викладача, основним інструментом його педагогічної взаємодії. Відмінними ознаками педагогічної культури мовлення виступають ясність, стислість, правильність, доречність, емоційність.

Найважливішою характеристикою педагогічної діяльності викладача є її педагогічне цілепокладання. Під ним розуміється система цілей і установок, що визначають педагогічний зміст діяльності, її спрямованість на вирішення завдань навчання і виховання студентів. У ньому знаходить своє вираження педагогічна спрямованість особистості викладача і його педагогічна схильність. В основі педагогічного цілепокладання лежать мотиви – внутрішні сили, які спонукають до активності в навчально-виховному процесі. У наявності тісний взаємозв'язок мотивації особистості (переконання, погляди, почуття, інтереси, бажання, прагнення) і характеру вчинених дій.

Цілепокладанням професійної діяльності викладача в чому обумовлюється стиль його педагогічної діяльності. Зазвичай під ним розуміють спосіб здійснення педагогічних дій, що відрізняється сукупністю своєрідних елементів. У цілепокладанні знаходять вираження такі компоненти педагогічної культури, як педагогічна ерудиція, педагогічна творчість і педагогічну майстерність.

Педагогічне спілкування є важливою характеристикою викладацької діяльності. Педагогічна спрямованість спілкування передбачає вміння продовжувати виконання основного завдання професійної діяльності, використовуючи різні форми і методи своєї роботи. Її зміст тісно пов'язане з педагогічною спрямованістю і майстерністю. У професійній діяльності викладача спілкування займає особливе місце, бо сама природа педагогічної діяльності немислима без спілкування. У той же час це не просто контакти, а важлива форма соціально-психологічної взаємодії людей. Шляхом спілкування у професійній діяльності здійснюється обмін інформацією, формуються установки особистості, її позиція, правила і прийоми поведінки і т.д. Спілкування виконує найважливішу функцію зворотного зв'язку в професійній діяльності викладача.

Формування педагогічних відносин вимагає від викладача особистісного самовдосконалення в процесі своєї професійної діяльності. Цей процес здійснюється за двома основними напрямками.

По-перше, самовиховання. Як складова частина формування педагогічної культури викладача в ході його професійної діяльності, воно являє собою процес цілеспрямованої і систематичної роботи, спрямованої на формування у себе позитивних і усунення негативних якостей.

По-друге, самоосвіта. У педагогічному аспекті воно є процесом цілеспрямованої роботи викладача з розширення і поглиблення не тільки своїх професійних, а й педагогічних знань, вдосконаленню наявних навичок та вмінь навчально-виховної роботи.

Організаційною формою, в якій вирішуються завдання самовдосконалення, виступає самостійна робота викладача. Розуміння і усвідомлення викладачем сутності процесу самовдосконалення можна досягти при певних умовах. Перш за все, його самостійна робота повинна розглядатися з точки зору формування активної педагогічної позиції по відношенню до подій і явищ в педагогічному оточенні. Тут важливе розуміння того, що самовиховання не добровільний акт, а суспільно необхідний процес і потреба особистості. Педагог повинен бути переконаний у тому, що постійне систематичне самовдосконалення особистості – це, з одного боку, важливий невід'ємний компонент високої педагогічної культури, а з іншого – один з основних методів її формування та розвитку, які виступають в органічній єдності.

Висновки. Педагогічна культура як складне інтегральне явище характеризує особистість викладача, ступінь оволодіння ним педагогічним досвідом, накопиченим в суспільстві, і реалізації його у своїй повсякденній професійній діяльності. Аналіз цього явища показує його складність за змістом, включає внутрішню і зовнішню складові у вигляді особистого педагогічного досвіду та індивідуального стилю педагогічної діяльності. Ядром педагогічної культури викладача виступає власне особистість з її індивідуальністю і неповторністю, яка формує відповідну техніку педагогічної діяльності.

Список літератури: 1. Асташова Н. А. Аксиологическое образование современного учителя: методология, концепция, модели и технологии развития. Автореферат дисс. доктора пед. наук. / Н. А. Асташова. – Брянськ, 2001 г. 2. Бондар В. В. Технологізація підготовки фахівців в умовах запровадження державних стандартів освіти / В. В. Бондар // Освіта і управління. – 2005. – Т. 8. – № 2. – С. 86–90. 3. Исаев И. Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя: учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / И. Ф. Исаев. – М.: Академия, 2002. – 208 с. 4. Кан-Калик В. А. Педагогическое творчество / В. А. Кан-Калик, Н. Д. Никандров. – М.: Педагогика, 1990. – 144 с. 5. Педагогічна майстерність: підручник для вищих пед. навч. закладів / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища школа, 1997. – 350 с. 6. Романовський О. Г. Освітнє середовище як важлива передумова формування гуманітарно-технічної еліти / Романовський О. Г. // Педагогіка і психологія. – 2002.-№3. – С. 98–100. 7. Слостенин В. А., Профессионально-педагогическая культура преподавателя высшей школы как объект теоретического исследования. Теория и практика высшего педагогического образования: Меж вуз. сб. науч. трудов / под ред. проф. В. А. Слостенина. / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев. – М.: Прометей, 1993.

*Згурська М. П. Сутність і загальна структура педагогічної культури
викладачів технічних дисциплін у ВНЗ*

Анотація. У статті показано, що для рішення однієї з центральних проблем системи вищої освіти України – підвищення рівня педагогічної культури викладача ВНЗ – потрібно обов'язково приділити увагу аналізу її сутності і загальної структури. Проаналізовано зміст,

сутність, уточнено структуру, компоненти та функцій педагогічної культури викладачів технічного ВНЗ, як важливі чинники у проблемі формування цієї культури.

Ключові слова: Педагогічна культура, викладання, вища школа, реформування освіти, технічні дисципліни, педагогічні якості.

Згурская М. П. Сущность и общая структура педагогической культуры преподавателей технических дисциплин в вузе

Аннотация. В статье показано, что для решения одной из центральных проблем системы высшего образования Украины – повышения уровня педагогической культуры преподавателя вуза – нужно обязательно уделить внимание анализу его сущности и общей структуре. Проанализировано содержание, сущность, уточнено структуру, компоненты и функции педагогической культуры преподавателей технического вуза, как важный фактор в проблеме формирования этой культуры.

Ключевые слова: Педагогическая культура, преподавание, высшая школа, реформирование образования, технические дисциплины, педагогические качества.

Zgurskaya M. The essence and the general structure of the pedagogical culture of teachers of technical subjects in higher school

Abstract. The paper shows that solving one of the central problems in the higher education system of Ukraine - improving pedagogical culture of teacher of higher school – must necessarily be given to the analysis of its nature and overall structure. Analyzed the content and essence, to refine the structure, components and functions of pedagogical culture of teachers of a technical university, as an important factor in the problem of formation of this culture.

Key words: educational culture, teaching, higher education, reforming education, technology education, teacher quality.

*Канивец М. В.
г. Харьков, Украина*

ИЗУЧЕНИЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ГОТОВНОСТИ СТУДЕНТОВ К САМОРАЗВИТИЮ И САМОСОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ

Концепция самовоспитания и саморазвития личности является преемницей концепции развивающего обучения, разработанной в трудах Л. С. Выготского, В. В. Давыдова, А. К. Дусаицко, А. Н. Леонтьева, Д. Б. Эльконина и других ученых. Приобретая в процессе деятельности определенный опыт и качества, личность начинает на этой базе свободно и самостоятельно выбирать цели и средства своей деятельности, способы управления ею, одновременно совершенствуя и развивая свои способности к ее осуществлению, изменяя и воспитывая, формируя себя.

Этот факт является важнейшим для педагогики и заключается в том, что человек развивается не только по заложенной в нем наследственной программе и под воздействием окружающей среды, но и в зависимости от складывающихся в его психике опыта, качеств, способностей. Такое развитие, которое определяется содержанием и уровнем психического развития личности на данный момент, может быть названо психогенным, «самопсихическим» развитием или саморазвитием.

А. А. Ухтомский выдвинул и обосновал фундаментальный общебиологический принцип доминанты, лежащий в основе направленной активности живых систем любых уровней организации. Применение этого принципа к психическим процессам объ-